

”כותבת במקל של כורכום” מאת: צילה זן-בר צור.

הוצאת צבעונים 2016, 174 עמ', 64 ש

מאת: שלומית כהן-אסיף

כורכום, כמון, קנמון, זנגוויל, מרק שורשים, פרחי המריחואנה, פרחי הצ'ולצ'ול, זרעי קטורת... לא, אני לא מונה תבלינים בתבליניה קטנה ומטריפה בסמטה צדדית בשוק. אני גם לא מציעה מרשם נגד עין הרע, גם לא שיקויי מרפא, אני רק מונה (חלקית..) את התבלינים שמפזרים ריח וצבע בספר ”כותבת במקל של כורכום”, של האנתרופולוגית-מספרת-סופרת צילה זן-בר צור. באסופת ביכורים בפורמט אלבומי ומושקע, מביאה זן-בר לקורא כ 120 סיפורים קצרים מאד עם כותרות, ואלה מטפטפים את תרבותם של יהודי אפגניסטן ושכניהם בעזרת אגדות, מעשיות, שירים ופתגמים. מרביתם של הסיפורים כתובה בגוף ראשון ובמרכזה שלוש דמויות: סבתא, סבא ונכדה. ”אני היא צילה, בתו של עקיבא \ נכדתו של סבא מיתי המספר, \ נכדתה של מוכרת התבלינים הקטנה...”

הביוגרפיה של הסופרת, שכיום היא חוקרת פולקלור וטקסי נשים, מספרת שהיא התגוררה בילדותה בבית סבא-סבתא, והקשיבה לסיפורים מפי הסבא, מספר סיפורים במקצועו. לא אחת בסיפורי הסבא-סבתא נשזרות שאלות חכמות ותמימות של הנכדה ומוסיפים עומק ודיאלוג בן דורי. בעוד הנכדה בוררת אורז לפי הוראות מוקפדות של הסבתא: ”בישול זה כמו תפילה”, מספר לה הסב סיפור על מספר סיפורים ”שידע לכתוב את תמציתו של כל סיפור על גרגר אורז אחד.” והוא פונה לנכדתו ושואל: ”אז מה את, ילדה שלי, היית כותבת על גרגר אחד של אורז?”

הנכדה כותבת, אבל לא על גרגרי אורז. סבא-סבתא שלה ודאי נחשו שהנכדה תהיה סופרת, צידו אותה בדברים שראויים להיכתב והגישו לה את ”גרעיני הסיפורים” ואת ”ציר השורשים”. והיא מוסיפה גם ”סיפורים ששמעתי מהזקנות הלבנות ומבעלי הכנף האדומים.” שלא לדבר על חלומותיה של הסופרת ועל מוטת הכנפיים, גם הם קמח בסיסי בסיפורים.

בעדינות שירית ופיוטית רקמה זן-בר את הסיפורים הקסומים האלה שלוקחים את הקורא למקום אחר ולזמן אחר. הסב מנחה את הנכדה איך לספר את הסיפור, אחרי הכול ”הסיפורים הם תרופה לכאב הלב שלנו.” – ”הקול שלך צריך להיות רבון כמו הכתף הכואבת... כשאת מספרת על חליל הניי הקול שלך צריך להיות צלול כמו הצליל של הניי.”

ועם הסיפורים האלה נודדת זן-בר ברחבי הארץ ומביאה את חוכמת זקני השבט, נשים וגברים כאחד והקורא יגלה שהפמיניזם והמגדר הם מקדמת דנא וכוחן של הנשים רב ומשמעותי בסדרי העולם. "כל אשה נולדת בבית השירה," אומרת לה סבתא, ובמקום אחר אומרת: "בידיים שלנו הנשים יש הרבה סודות", "כל הסודות של הפרחים הם הסודות שלנו, הנשים", "אנחנו הנשים בוראות עולם", או בשפתו של סבא: "נשים יכולות הכול." וגם: "הגברים שלנו יכלו הכול, הנשים שלנו יכלו עוד יותר." הנשים הזקנות נהגו להתאסף בליל ירח מלא, הדליקו עששיות וסיפרו סיפורים: "הכל מתחיל בזמנים שידענו לכתוב בגוף שלנו לידה, חיים ומוות, אבל אז שכחנו את האמנות העתיקה הזאת. ועכשיו אנחנו מנסות ביחד להיזכר." זן-בר כותבת אותם במקל כורכום, ודמות אחרת בסיפורים כותבת במקל של זעפרן, ואפשר לכתוב על עלים של עץ התות, על עור ועל קליפת אגוז.

רוכל זקן בשוק מחייך ומספר: "די שיהיה לאדם לחם ובצל לקיום הגוף, אבל בשביל הנשמה צריך אומנות," ואז הוא פותח את קליפת האגוז ומראה לנו את הציורים המופלאים והכתב הזעיר שסיפר את כל האגדות שסיפרו הקדומים. אני בחרתי את האגדה על זַנְגוֹלָה דַל (פעמוני הלב), ואני נשבעת לכם שגם שמעתי את פעמוני הבדולח העדינים שנקשרו לקרסוליה של הילדה בסיפור. האינטואיציה של הסבא וסיפוריו לוקחים את הקורא למסע פנימי אל עצמו ואל מהות חייו (מבחינתו, כאמור, לסיפור כוח מרפא). הסב מיתי הוא פילוסוף מתבונן, ששואל ותוהה ומציע לנבדתו ולקורא סיפור שיש בו לקח ותובנה. הסב שלימים התעוורר, הפך את מקל ההליכה שלו לנווטן מתווה מסלולים: "מאז שאני לא רואה, פסקו כל כאבי העיוורון שלי. מאז שאני רואה פנימה, אני רואה אמת."

והוא רואה את השבילים בסמטאות השונות ואומר לנבדתו: "אל תביטי על שבילים שסוליות ישנות השאירו בם עקבות, תביטי על השבילים שעוד לא דרכו בהם." עצה שמחזירה אותי לשורותיו הפופולריות של רוברט פרוסט:

Two roads diverged in a wood
And I- I took the less traveled by

הסיפורים כתובים בציוריות ובחושניות, תענוג לקוראם גם ללא סדר, לטעום פה, להריח שם, ולחוות את זכות הדפדוף והבחירה. בין הסיפורים נגלה איך מוטיבים מתגלגלים להם, לובשים צורה ופושטים צורה. הציפורים שמציצות להן משולחות לחופשי מן הכלוב ומציצות את שירתן וזן-בר מקפידה לקרוא להן בשמן: עורב, קיכלי סימורג, וזה האחרון מזכיר את ציפור החול ממיתולוגיה אחרת. העטיפה של הספר היא צילום הדפס רשת ידני של עץ ועל ענפיו ציפורים אדומות. אותן ציפורים שסיפרו לזן-בר סיפורים אינן אלא השירה והשיר: "את צריכה לרקוח תרופה מפסוקי שירה. היא נתנה לי פרח של מריחואנה ושלחה אותי לחפש את המילים לתרופה שלי."

המסע הארספואטי של זן-בר מלכד את התבלינים ואת האותיות ועושה מהן שיר הלל: לשיר, לסיפור ולדמיון: "כל ימיה קוששה סבתא שלי אותיות מספרי הקודש ולשה אותן כמו בצק ללחם והדליקה את כירת הבישול במטבח ושאלה את הרוחות הקדומות איך מבשלים אותיות לספר. עם מותו של הסבא מקבלת הנכדה את מקל ההליכה שלו בירושה, והוא ממשיך לסמן לה את השבילים. וכך בשני מקלות: במקל ההליכה ובמקל של כורכום נכתב המסע הזה.